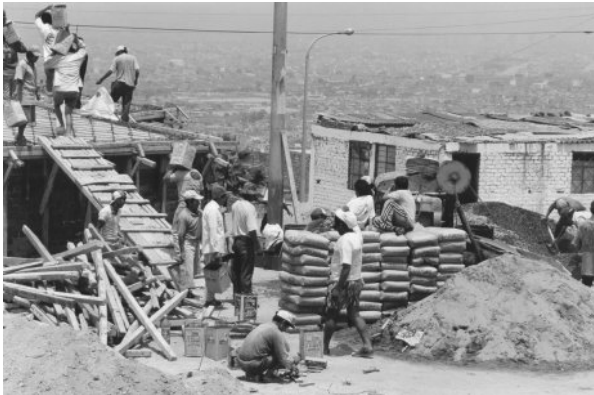

Samenwerkingsverband

*Hoogland-
Indianen*

'SER PROFESIONAL'

De opvoeding van migrantenmeisjes in de sloppenwijken van Lima

Voorwoord

De SHI richt zich op de inheemse bewoners van de Andes-regio van met name Bolivia, Chili en Peru. We proberen hierbij echter ook rekening te houden met de mobiliteit van mensen, hiermee bedoelen we specifiek de migratie van de Hoogland-Indianen naar de steden. In het geval van Peru is dit met name Lima. In het verleden hebben we daarom ook projecten gesteund voor deze groep 'voormalig' Hoogland-Indianen. Voorbeelden zijn naaimachines en cursussen voor naar de stad geëmigreerde Aymara-vrouwen en ondersteuning van Yawar, een theatergroep voor en door indiaanse migranten in Lima. In hoeverre het leven, de cultuur en de relaties tussen verschillende generaties veranderen of gelijk blijven wordt in deze uitgave geïllustreerd aan de hand van het voorbeeld van tienermeisjes.

Uit de tekst zal blijken dat de naarmate men langer in de stad woont de binding met het platteland minder wordt. De eerste generatie bewoners heeft nog veel contacten met andere mensen die uit de zelfde regio of hetzelfde dorp. Zij voelen zich ook nog sterk verbonden met de achtergebleven familieleden in de Andes. Bij de volgende generaties wordt dit steeds minder, al verdwijnt het niet helemaal. Meer hierover leest u in dit uitermate interessante verhaal. Persoonlijk lees ik tussen de regels door de problematiek tussen verschillende generaties van bepaalde allochtone groepen in ons land. Het maakt een en ander meer herkenbaar en maakt duidelijk dat sommige problemen universeel zijn.

De schrijfster, Jacobijn Olthoff (1972) is werkzaam als docente en promovendus aan de Universiteit van Utrecht, bij de Capaciteitsgroep Culturele Antropologie. Op dit moment is ze bezig met de afronding van haar proefschrift over tienermeiden in de migrantenvolkswijken van Lima, Peru. Voor haar onderzoek heeft ze meer dan een jaar in Lima gewoond, en veel tijd doorgebracht met de meiden en hun ouders.

Naast haar werk is Jacobijn bestuurslid van de Stichting Arnhem-Lima, een stichting die zich bezighoudt met het ondersteunen van kleinschalige projecten in Villa El Salvador, een van de grote migranten volkswijken van Lima.

Jolanda Goudzwaard

Bestuurslid en secretaris SHI

'Ser profesional' De opvoeding van migrantenmeisjes in de sloppenwijken van Lima

Haar ouders hadden het zich zo anders voorgesteld. Hun dochter zou het beter krijgen dan zij. Hun dochter zou de school afmaken, en dan een vervolgopleiding gaan doen voor secretaresse. Op die manier zou ze niet alleen zichzelf kunnen verzekeren van een mooie toekomst, maar zou ze ook eindelijk datgene waarmaken waarvoor haar ouders twintig jaar geleden van het platteland naar de stad gekomen waren. Maar ja, een jaar geleden, ze was toen bijna 16, werd ze zwanger. Ze zat nog in de 4^e klas. En nu woont ze samen met de vader van haar kind, in een klein hutje naast het huis van haar schoonouders. Haar dagen bestaan uit het zorgen voor de baby, en het verzorgen van het huishouden en de maaltijden voor haar gezin. En de school, die lijkt erg ver weg.

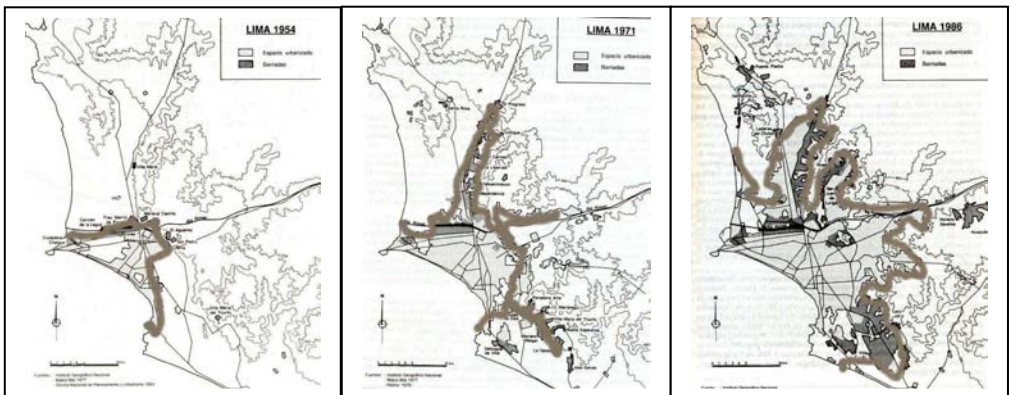

Dit voorbeeld van Evelin en haar ouders illustreert een van de grootste dilemma's in de arme migrantenvolkswijken van Peru. Aan de ene kant is er de grote hoop van ouders en hun kinderen dat het in de toekomst nu eindelijk eens een beetje beter zal gaan, en dat in ieder geval de kinderen later een redelijk bestaan zullen opbouwen.

En, zoals ik in dit artikel zal laten zien, is de opvoeding van de ouders ook heel sterk op dit doel gericht. Tegelijkertijd echter, zijn het juist een aantal elementen in die opvoeding die ervoor zorgt dat deze dromen lang niet altijd uitkomen. Voordat ik deze, en andere dilemma's verder zal bespreken, wil ik eerst wat uitgebreider ingaan op de context waarbinnen deze dilemma's zich afspelen, en dat is de migratie volkswijk.

Migratie en het ontstaan van een chicha cultuur

Het migratieproces in Peru is gestart in de jaren '50 van de twintigste eeuw. Vanaf dat moment zijn miljoenen mensen van het platteland naar Lima getrokken, op zoek naar werk en een beter bestaan. Lima, een stad die op het eind van de jaren '40 nog een kleine stad was met ongeveer 500.000 inwoners, is nu, in 2004, een grote metropool geworden met meer dan 8 miljoen inwoners. De meeste migranten zijn afkomstig uit de Andes in het noorden of zuiden van Lima; wat betreft etnische achtergrond zijn het vooral Quechua's en in mindere mate Aymara's. Daarnaast is er ook een grote groep migranten die van oorsprong uit het Amazonegebied komt. Tot slot is er ook nog een beperkte groep mensen die afkomstig is vanuit de kuststreek, vooral ten zuiden van Lima. Het overgrote merendeel van de migranten vanuit de Andes en het Amazonegebied kwam naar Lima in de hoop daar een beter bestaan op te bouwen. Naast deze groep met economische motieven, is er in de jaren '80 en begin jaren '90 ook een significante groep migranten die naar Lima komt uit angst voor het politieke geweld en de onveiligheid samenhangend met de strijd tussen de terreurbeweging Lichtend Pad en de regeringstroepen. De grote hausse aan migranten was toen echter al in Lima neergestreken. Door een gebrek aan ruimte binnen de oorspronkelijke stadsgrenzen zagen de meeste nieuwkomers zich gedwongen hun heil te zoeken aan de randen van die stad, in de zgn. *conos*, of (uit-) hoeken van Lima. Hier zijn in de loop der tijd vele nieuwe wijken en hele stadsdelen ontstaan. Hoe hard Lima in slechts een aantal decennia is gegroeid blijkt duidelijk uit de volgende drie kaartjes van Lima in 1954, 1971 en 1986.

Veel van de nieuwe wijken aan de randen van de stad zijn ontstaan vanuit *invasiones*, een soort *landkraken*. Dat betekent dat een groep mensen die een woonplek zoekt zich organiseert, en een stuk nog onbebouwd land uitzoekt om zich te vestigen. De daadwerkelijke *invasion* of kraak gebeurt vaak 's nacht. Eerst installeren mensen zich heel provisorisch, met enkele rietmatten en plastic. In de jaren erna wordt heel langzaam het huis verbeterd. Hoe snel dit gaat is aan de ene kant afhankelijk van de financiële mogelijkheden van het gezin. Zoals we zullen zien, is zijn die vaak niet erg gunstig. Een andere factor van belang is de grootte van het risico dat je weggestuurd wordt. Pas zodra de buurt gelegaliseerd wordt, vaak na vijf a tien jaar wordt het aantrekkelijker om in je huis te investeren. Over het algemeen, zo blijkt uit onderzoek, duurt het zeker 10 tot 15 jaar voordat mensen een simpel huisje hebben, met vier muren en een dak.

De reden waarom veel migranten naar Lima kwamen was omdat ze hoopten daar werk en een beter bestaan te vinden. Dit viel vaak erg tegen. Eenmaal in de stad aangekomen moesten ze hun leven helemaal opnieuw en vanaf de eerste steen (of rietmat) opbouwen. In de net

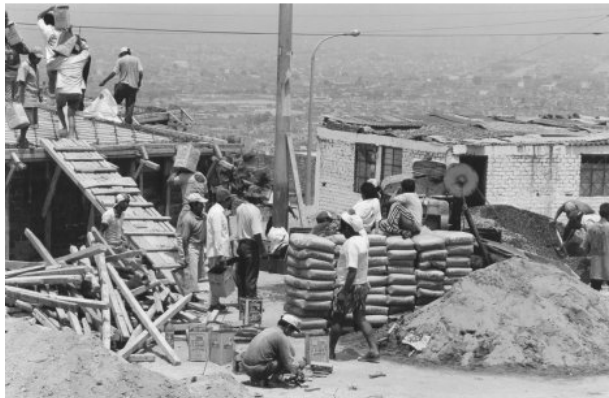
geïnvadeerde gebieden was er nog helemaal niets, geen elektriciteit, geen wegen, en geen werk. Tot het begin van de jaren '70 groeide de economie van Peru, en konden veel nieuwkomers relatief gemakkelijk opgenomen worden in de arbeidsmarkt. Natuurlijk moesten ze wel genoeg nemen met lage en slecht-betaalde baantjes, maar er was in ieder geval wat werk. In de afgelopen drie decennia is dit echter veranderd. De stroom van migranten is zo groot geworden dat de economie, die toch al enigszins in het slop raakte, de vele nieuwkomers niet meer kon opvangen. Groeiende armoede en marginalisering was het gevolg. Vanuit die armoede gingen veel mensen zelf nieuw werk creëren: ze startten zelf een bedrijfje voor het repareren van schoenen, kochten een auto op afbetaling en gingen taxi rijden, of begonnen met het verkopen van

snoep of ijsjes op straat. Al deze niet officieel geregistreerde activiteiten worden vaak samengevat onder de noemer van de informele sector.

De volkswijkbewoners worden niet alleen in economisch opzicht gemarginaliseerd. Ook op sociaal en politiek gebied en op cultureel gebied nemen ze een plaats in die duidelijk ondergeschikt is in de samenleving. In de eerste jaren van bestaan is de overheid überhaupt niet aanwezig in de sloppenwijken (behalve soms voor een ontruiming). Na de legalisering wordt ze wel iets actiever, maar het blijft minimaal. Er is eigenlijk maar een moment dat je politici veel in de sloppenwijken ziet, en dat is rondom de verkiezingen, als er stemmen gewonnen moeten worden. In deze periodes zie je overal kleine infrastructurele projecten verrijzen, zoals het bouwen van een trap tegen de steile bebouwde hellingen op. Met daarnaast een bord dat verwijst naar de dankbaarheid van de buurt en de gulheid van de gever. Culturele uitsluiting blijkt vooral uit de grote mate van discriminatie en stigmatisering waar de volkswijkbewoners mee te maken krijgen. Het meest gebruikte woord voor de volkswijk-bewoners is '*cholo*', een begrip dat vele verschillende bijbetekenissen heeft. Over het algemeen, en zeker door buitenstaanders, wordt het woord *cholo* vooral gebruikt met een negatieve en neerbuigende betekenis. Het refereert aan mensen vanuit de Andes, aan lui en dom, aan koppig en aan achtergebleven.

Migratie van gebruiken en normen en het ontstaan van de cultura chicha

Met de migratie van mensen van de Andes en het Amazonegebied naar Lima zijn ook veel gebruiken en tradities mee gemigreerd. Door de jaren heen echter, is er een proces vermenging opgetreden, waarbij de oorspronkelijke tradities en de urbane normen en waarden

samen een nieuw geheel zijn gaan vormen. Vaak wordt deze nieuwe, heterogene cultuur in de volkswijken aangeduid met de term *chicha* cultuur.

Typisch traditionele waarden en normen zijn bijvoorbeeld nog steeds te herkennen in het doorzettingsvermogen, de sterke familiezin, de nadruk op reciprociteit en het plichtsbesef dat in de migrantenvolkswijken groot is. Ook het gebruik van *padrinazgo*, of peetouderschap is in de volkswijken nog zeer wijd verbreid. Bij allerlei gelegenheden, zoals de bouw van en huis, het halen van je middelbare school diploma of de 15 jarige verjaardag van een meisje worden een of twee peetouders aangezocht. Op de dag zelf worden zij geacht iets bij te dragen aan de festiviteiten, maar nog belangrijker is dat op deze manier een informeel netwerk wordt gecreëerd waar mensen in slechte tijden op terug kunnen vallen. Een *padrinazgo* relatie tussen het ene en het andere gezin, smeedt een band die soms zo sterk kan worden als die binnen een normale familie.

Een ander gebruik dat met name in de Andes bekend is en dat je in de volkswijken veel terug ziet is het gebruik van *ayni*, oftewel het gezamenlijk uitvoeren van bouwactiviteiten. Het idee is dat mensen elkaar helpen bij de bouw van hun huis, en dat ze ook allemaal bijdragen aan de bouw van gemeenschappelijke voorzieningen.

In veel literatuur over de migrantenvolkswijken, en over de eerste fasen van deze wijken worden de traditionele, rurale waarden en normen overigens wel enigszins geromantiseerd. Het is maar zeer de vraag of bijvoorbeeld zo iets als doorzettingsvermogen niet evenzeer samenhangt met migratie op zich, als met de plek van origine. En daarbij is het ook aannemelijk dat veel van de aan het platteland toegeschreven waarden en normen ook samenhangen met de situatie in de sloppenwijken waarin de mensen terecht kwamen. In een situatie waarin er nog helemaal niets is, heb je immers geen andere keus dan je schouders eronder te zetten en alles op alles te zetten. En in een situatie van armoede is onderlinge solidariteit overlevingsstrategie nummer één.

De tweede en derde generaties in de volkswijken staan op een andere manier in de stad dan hun ouders. Zo hebben de eerste generatie bewoners nog heel veel onderlinge contacten met andere mensen die uit de zelfde regio of hetzelfde dorp komen. Ook voelen zij zich nog heel sterk verbonden met de achtergebleven familieleden op het platteland. Regelmatig wordt economische steun gestuurd, en mensen houden als ze het zich kunnen veroorloven graag een stukje land aan in hun geboorteregio. Voor de volgende generaties is er veel minder sprake van dit soort dingen, zij het dat het niet geheel afwezig is. Ook

door hen worden bijvoorbeeld feesten die typisch zijn voor een bepaalde regio samen gevierd. Ook blijven de volgende generaties volkswijkbewoners zich nog steeds affichereren als *provinciano* (provinciaal), en niet als *limeño* (Limeens). Waarschijnlijk hangt dit mede samen met de vaak neerbuigende manier waarop de *Limeños* tegen hen aankijken, en met het beeld dat er binnen de migrantenwijken van de *Limeños* bestaat. De *Limeños* worden namelijk vaak afgeschilderd als lui, niet erg inventief of ondernemend, als arrogant en als niet echt gericht op de toekomst zoals ze zelf zijn, een categorie waar je niet graag bij wilt horen. Aan de andere kant is het wel steeds meer zo dat met name jongeren die in Lima geboren zijn en de Andes of het Amazone-gebied alleen kennen uit de verhalen van hun ouders, liever lijken te investeren in een klein informeel bedrijfje waarmee ze in de stad iets op kunnen bouwen dan in een stukje grond ver weg in de Andes.

Overigens is een totale aanpassing voor de migranten zeker niet het ideaalbeeld. Juist in de stad, zo is het gevoel, is het belangrijk om bepaalde aspecten van je oude cultuur hoog te houden. Natuurlijk is een grote mate van aanpassing noodzakelijk, maar een *cholo* die net doet alsof hij geen *cholo* is, en die dus in feite zijn oorspronkelijke cultuur afwijst of negeert, dat gaat te ver. In deze zin wordt vaak het onderscheid gemaakt tussen de *cholo aculturado* (geaccultureerde *cholo*) en de *cholo con éxito* (succesvolle *cholo*). De eerste staat voor de *cholo* die zichzelf en zijn achtergrond verloochent in een poging om in de Limeense samenleving een plekje te vinden, terwijl de tweede staat voor de *cholo* die een balans weet te vinden tussen aanpassing en de erkenning van zijn of haar achtergrond.

De situatie in de huidige migrantenvolkswijken is samen te vatten als een coëxistentie van rurale en urbane elementen. Daarnaast zijn er ook heel veel nieuwe aspecten ontstaan, en kunnen we dus spreken van het ontstaan van een nieuwe specifieke migrantenvolkswijk-cultuur, of chicha cultuur. Het leven van de inwoners in sloppenwijken is vaak moeilijk. Er is grote armoede, en weinig werk, en ze hebben vaak te maken met discriminatie door anderen. Ondanks dat slagen ze er mede door hun grote doorzettingsvermogen en onderlinge solidariteit bijna altijd in om op de een of andere manier te overleven.

Tienermeiden in de migrantenvolkswijken

Na deze inleiding op de situatie en achtergrond van de volkswijken in Lima, wil ik nu wat specifiek ingaan op het opgroeien van tienermeisjes in een dergelijke context. Dit thema is het onderwerp van mijn proefschrift, waaraan ik op dit moment de laatste hand leg. In de periode 2000-2003 heb ik in totaal anderhalf jaar doorgebracht in een van de volkswijken van Lima. Deze wijk lag in San Juan de Miraflores (voor degene die Lima een beetje kennen, niet te verwarren met de veel rijkere wijk Miraflores), in het zuiden van Lima. De buurt waar ik mijn onderzoek heb uitgevoerd is ontstaan in het midden van de jaren '80, en er wonen nu ongeveer 800 mensen. Het is een vrij klein buurtje, ingeklemd tussen verschillende veel grotere wijken. Het bovenste deel van de buurt is tegen een vrij steile helling opgebouwd, en kent nauwelijks echte wegen. Onderin de buurt zit een kleine markt, waar de eerste levensbehoeften worden verkocht. De meeste huizen in deze buurt zijn, zoals dat heet, half-geconsolideerd. Dat wil zeggen dat er vaak wel een of meerdere muren van steen staan, maar dat er nog niet sprake is van echte huizen. Vaak is het dak nog van golfplaten en plastic, en ontbreken er nog een of twee muren. Tegelijkertijd zijn er ook huizen die al wel helemaal afgebouwd zijn, en waar soms zelfs al een tweede verdieping op zit.

De meiden in mijn onderzoek zijn tussen de 14 en 18 jaar oud, en velen van hen zijn de oudste (dochter) in het gezin. Hun dagen bestaan vooral uit naar school gaan, helpen in het huishouden en bij de zorg voor jongere broertjes en zusjes, en televisie kijken. Tijdens mijn onderzoek heb ik veel met deze meiden gepraat, en heb ik een soort meidenclub georganiseerd. Twee keer per week kwamen we bij elkaar om te praten over dingen die zij belangrijk vonden. Daarnaast bracht ik natuurlijk ook zelf onderwerpen in. Naast de meidenclub bijeenkomsten heb ik ook met alle meiden en met de meeste van hun ouders individuele interviews gehouden.

Een van de thema's waar ik het meest in geïnteresseerd was, was de relatie tussen

de meiden en hun ouders. Immers, juist in een situatie zoals in de volkswijken, waarin zoveel veranderingen plaatsvinden, is het interessant om te kijken op welke manier de ouders hun dochters proberen voor te bereiden op de toekomst en hoe deze meiden daar zelf mee omgaan.

In de opvoeding van de meiden blijkt er een enorme nadruk te zijn op het volgen van onderwijs, op het ideaal van *'ser profesional'*. Dit betekent idealiter dat je een diploma hebt van een universiteit of andere vorm van hoger onderwijs; meestal echter wordt ermee bedoeld dat het belangrijk is een of ander praktisch diploma te halen (bijvoorbeeld als secretaresse of garagemonteur). Het geloof in onderwijs als motor voor sociale mobiliteit bestaat ook in andere klassen en sectoren. In de migrantenvolkswijken krijgt het echter wel een extra dimensie. De mensen van het platteland kwamen immers slechts met een doel naar Lima: ze wilden het beter krijgen dan op het platteland, ze wilden een nieuw en beter bestaan opbouwen voor henzelf en hun kinderen. Voor veel mensen is dit echter op een teleurstelling uitgelopen: een echt grote stap vooruit hebben ze niet kunnen maken. Vaak had dit te maken met een gebrek aan onderwijs, velen konden maar net lezen en schrijven. De hoop van deze mensen is nu gevestigd op hun kinderen. Die moeten datgene gaan bereiken waarvoor zij indertijd naar de stad kwamen, zij moeten gaan waarmaken wat hun slechts gedeeltelijk gelukt is. En de weg daarnaar toe is via onderwijs. Alleen door het volgen van onderwijs en het halen van een diploma kun je het stigma van volkswijkbewoner, provinciaal achter je laten, alleen met een diploma kun je echt een toekomst opbouwen. Alleen dan kun je een behoorlijke baan vinden.

Voor meiden is de nadruk op onderwijs misschien nog wel sterker dan voor jongens. Met name de moeders houden de meiden voor dat het belangrijk is om zich te kunnen 'verdedigen'.

Jezelf kunnen verdedigen refereert aan drie verschillende dingen. In de eerste plaats is het zo dat in een situatie van armoede zowel de man als de vrouw zal moeten gaan werken. De economische bijdrage van de vrouw is dus onontbeerlijk. Verder wordt heel vaak het

idee naar voren gebracht dat als je man je verlaat, dat je dan altijd voor jezelf en

je kinderen moet kunnen zorgen. En aangezien mannen, zoals de vrouwen in Peru al van vroegst af aan ingeprint krijgen, eigenlijk nooit echt te vertrouwen zijn, en je er eigenlijk nooit echt op kunt bouwen is de kans dat dit nodig is redelijk groot. Ook in emotioneel opzicht is onderwijs voor meiden volgens de moeders heel belangrijk. Als in een huwelijk een man meer opleiding genoten heeft dan de vrouw, dan krijgt zij dat vroeg of laat altijd voor de voeten geworpen (of zoals ze in Lima zeggen: 'in het gezicht geworpen'). Een behoorlijke opleiding geeft je dus een meer gelijkwaardige positie ten opzichte van de man. Meiden hebben dus door het onderwijs heel veel te winnen, en daar zijn ze zich heel goed van bewust. Tegelijkertijd zijn er ook vele bedreigingen voor die toekomst. Een van de problemen is dat de kwaliteit van de publieke scholen over het algemeen erg slecht is, en dat ook als je de school met succes zou afronden, je eigenlijk heel moeilijk in het vervolgonderwijs terecht kunt. Voor meisjes is er echter nog een veel groter risico, en dat is het risico van zwangerschap. Het voorkomen van zwangerschap, en meer algemeen het thema van seksualiteit is dan ook het tweede grote thema in de opvoeding van de meiden in de migrantenvolkswijken.

De boodschap van ouders aan hun dochters op het gebied van seksualiteit komt samen in de korte boodschap '*cuidate*', wat zoveel betekent als 'pas goed op jezelf' of 'bescherm jezelf'. *Cuidate* kan in principe worden gebruikt om aan te geven dat je voorbehoedsmiddelen moet gebruiken. Deze betekenis heeft het in de migrantenvolkswijken voor de meiden echter niet. Daar betekent het eerder het tegenovergestelde, en *cuidate* heeft dan ook meer te maken met seksuele onthouding dan met verantwoord seksueel contact.

Voor de ouders staat *cuidate* voor decentie, en voor terughoudend gedrag ten opzichte van jongens. Hierbij zijn maagdelijkheid, verantwoordelijkheid en respect belangrijke elementen. Een goed meisje is verantwoordelijk genoeg om zichzelf in te houden, en om ervoor te zorgen dat jongens deze beslissing respecteren. Als een meisje toch met een jongen naar bed gaat, wordt dit dan ook gezien als haar toegeven aan zijn seksuele verlangens. Vaak wordt daaraan toegevoegd dat zij toch verantwoordelijker had moeten zijn. Immers, dat een man zichzelf niet kan bedwingen is een natuurlijk gegeven, maar een vrouw kan dat wel.

Van oudsher is het thema van seksualiteit en tienerzwangerschappen in Latijns Amerika altijd sterk verbonden geweest met de Katholieke moraal. Natuurlijk speelt dit nog steeds een rol, en vanuit de Katholieke Kerk wordt het aspect van maagdelijkheid ook zeker gepropageerd. In de huidige context van de

migrantensloppenwijken wordt seksualiteit echter (ook) op een heel andere manier ingekaderd, namelijk in direct verband met het al genoemde nadruk op onderwijs. Als je zwanger bent, kun je namelijk je middelbare school niet afmaken, en met een kind lukt het maar zeer weinig meiden om nog iets van een opleiding te gaan doen. Het hangt natuurlijk wel enigszins af van de hulp van de ouders, en van de vader van de baby, maar over het algemeen is het meisje zeker de eerste jaren behoorlijk aan huis gebonden, alleen bezig met de zorg voor de baby, en afhankelijk van de vader of haar ouders. Deze manier van naar zwangerschap kijken is dus duidelijk urbaan en modern te noemen. Op het platteland vroeger, had zwangerschap een duidelijk andere implicatie. Het betekende veel minder een breuk voor de toekomst, en kon veel gemakkelijker geïntegreerd worden in het leven van alledag.

Het is essentieel om je te realiseren dat in de normen en waarden rondom seksualiteit zoals die gelden voor de meiden in de migrantensloppenwijken, seksualiteit heel sterk verengd wordt tot seks, waarbij seks eigenlijk gelijkgesteld wordt aan zwangerschap. Dit laatste is op zich niet verwonderlijk, aangezien door niet of onjuist gebruik van voorbehoedsmiddelen in de volkswijken meisjes die seksueel actief zijn vaak ook snel zwanger zijn.

Tot nu toe heb ik het vooral gehad over de normen en waarden die de ouders op hun dochters proberen over te brengen. We hebben gezien dat hierbij onderwijs en seksualiteit in sterk onderlinge samenhang de belangrijkste elementen zijn, en dat beide in ieder geval voor een gedeelte zijn terug te voeren op de context van de migrantenvolkswijk. Een volgende vraag die ik aan wil snijden is hoe de meiden zelf deze boodschappen interpreteren en in de praktijk brengen.

Tijdens de workshops die ik met de meiden gedaan heb, heb ik ze regelmatig gevraagd naar hun idealen en dromen voor de toekomst. Hierbij bleek, dat net als voor de ouders, onderwijs en 'ser profesional' een van de belangrijkste doelen waren. Hierbij speelt weer

de achtergrond van de ouders, en vooral de huidige armoede in de gezinnen een grote motiverende rol. Het idee van veel meisjes is dat ze hoe dan ook een beter leven willen opbouwen dan hun ouders, en dat ze dat ook aan hun ouders verplicht zijn.

Ook wat betreft de opvattingen over seksualiteit bleek er veel overeenstemming met de opvattingen van de ouders. Zeker in het begin gaven meiden duidelijk aan dat vriendjes iets was voor later, en dat seks met jongens sowieso niet aan de orde was.

In de loop van mijn veldwerk, en met het groeien van het vertrouwen tussen de meiden en mijzelf, bleken de opvattingen en praktijken rondom seksualiteit toch iets genuanceerder te liggen. Jongens en seksualiteit waren veel terugkomende gespreksthemata's zowel binnen als buiten de bijeenkomsten van de meidenclub, en bijna alle meisjes waren wel eens verliefd op een jongen. Ook in de interviews kwam naar voren dat jongens en seksualiteit heel belangrijk en aanwezig waren in het leven van de meiden. Veel meiden hadden een vriendje, of hadden er wel eens een gehad, iets wat ze op zich ook niet zagen als verkeerd. Veel meiden noemden ook de 'amigo especial' (speciale vriend). Dit label werd gebruikt voor jongens die meer voor hen waren dan een gewone vriend, maar waarmee ze vanwege de geldende normen en waarden geen echte verkering konden hebben.

Ook wat betreft seksuele activiteit bleek het in het begin naar voren gebrachte idee van onthouding en maagdelijkheid niet altijd te kloppen (iets wat natuurlijk gezien de hoge aantallen tienerzwangerschappen al duidelijk was). Ook hier komt een wat meer

gemêleerd en heterogeen beeld van de werkelijkheid naar voren.

Kortom, hoewel de meiden aan de ene kant de vrij strikte boodschappen van de ouders zeggen te onderschrijven, gaan ze er in de praktijk enigszins creatief mee om. Ze hebben wel vriendjes, en gaan soms ook met die vriendjes naar bed. Het probleem hierbij is echter dat door de algemene boodschap van onthouding, ze hier niet voldoende voor zijn toegerust. De kennis van voorbehoedsmiddelen is vaak onvolledig en niet correct, en omgeven door allerlei mythes. En als ze al voldoende en juiste kennis hebben, is het lastig om een jongen te overtuigen van de noodzaak van bijvoorbeeld condoomgebruik. Meisjes worden geacht zich enigszins passief op te stellen, en zijn door hun opvoeding en de heersende man-vrouw-verhoudingen vaak niet in staat om jongens aan te spreken op veilige seks. Verder is er voor jongeren door de grote taboes een enorme barrière om bijvoorbeeld condooms te kopen, of om naar een gezondheidscentrum te gaan voor de pil. Over het algemeen worden voorbehoedsmiddelen dan ook eigenlijk nauwelijks gebruikt. Meestal wordt geprobeerd enigszins rekening te houden met de vruchtbare en onvruchtbare dagen van het meisje. Deze manier van voorkomen van zwangerschap is echter zeer onbetrouwbaar, zeker doordat veel jongeren niet goed weten wanneer een vrouw al dan niet vruchtbaar is. Verder geloven veel jongens in de methode 'voor het zingen de kerk uit', een methode die net zo onbetrouwbaar is. Het resultaat van dit alles laat zich raden...

Hiermee zijn we weer terug bij de dilemma's die ik in de inleiding beschreven heb. Aan de ene kant zijn daar de ouders die het beste willen voor hun dochters, en daar ook naar hun idee hun opvoeding op richten. Ze zijn ooit naar Lima

gekomen in de hoop daar een beter bestaan op te bouwen, en om vooral hun kinderen te verzekeren van een mooie toekomst. De nadruk op onderwijs in de opvoeding door de ouders is hier ook op terug te voeren. Maar tegelijkertijd is het ook de opvoeding, en dan met name de opvoeding op het gebied van seksualiteit, die mede bijdraagt aan het vaak niet uitkomen van die dromen. Het is een van de vele dilemma's en tegenstrijdigheden in het dagelijks leven van de volkswijkbewoners, en inherent aan het leven in een context van verandering.

Gebruikte literatuur

- Arias, Rosario and Carlos E. Aramburu (2002), *Nuevos rostros y viejas costumbres. Sexualidad y salud reproductiva entre jóvenes andinos, REDESS Jóvenes, Lima, Peru*
- Caceres, Carlos, F. (1999), *La (re)configuración del Universo Sexual. Cultura(s) Sexual(es) y Salud Sexual entre los Jóvenes de Lima a vuelta de milenio*, Universidad Peruana Cayetana Heredia/ REDESS Jóvenes, Lima, Peru
- Driant, Jean Claude (1991) *Las barriadas de Lima. Historia e interpretación*. Lima : Desco
- Golte, Jürgen en Norma Adams (1987) *Los caballos de Troya de los invasores. Estrategias campesinas en la conquista de la Gran Lima*, Lima : Instituto de Estudios Peruanos
- Kruijt, Dirk, Carlos Sojo en Rebeca Grynspan (2001) *Informal citizens. Poverty, Informality and Social Exclusion in Latin America*, Thela Latin American Series, Amsterdam
- Matos Mar, Jose (1984) *Desborde popular y crisis del estado. El nuevo rostro del Peru en la década de 1980*, IEP, Lima, Peru
- Portocarrero, Gonzalo (ed) (1993) *Los nuevos Limeños. Sueños, fervores y caminos en el mundo popular*. SUR, Lima, Peru
- Quintana Sanchez, Alicia and Ernesto Vásquez Del Aguila (1999), *Construcción social de la sexualidad adolescente. Género y salud sexual*, IES, Lima, Peru